

כללי אתיקה ודילמות אתיות בעבודה עם קטינים

יום עיון
קוד האתיקה עדכון 2017

ינואר 2017

יונת בורנשטיין בר-יוסף

yonatbor@gmail.com

052-3862232

מאפיינים ייחודיים לעבודת הפסיכולוג עם קטינים

- התערבות פסיכולוגית בקטינים היא מורכבת תמיד, ומחייבת התייחסות לא רק לקטין המטופל, אלא גם לסביבתו המשפחתית, החינוכית והקהילתית.
- **עבודה עם קטינים מאופיינת תמיד במצב של ריבוי לקוחות וקונפליקט בין נאמנויות**
- ההחלטות שיש לקבל בעבודה עם קטינים הן רבות-פנים ודורשות ידע של כללי החוק והאתיקה, **ערנות** לקיומן של דילמות מקצועיות-אתיות, וחשיבה מקצועית-אתית ברמה גבוהה.
- לדילמות אלה אין רק תשובה אחת נכונה, וההחלטה על בחירת ההתערבות צריכה לשקלל את התועלות שבה מול המחירים.

הגדרות בקוד האתיקה 2017

"לקוח" -

מטופל, מודרך, מטופל של מודרך, משתתף במחקר מדעי או ארגון, וכל מי שמבקש או מבקשים בעבורו התערבות פסיכולוגית. אל אלה נוספים מייצגיהם החוקיים של כל הנמנים לעיל, שגם הם בחזקת לקוח.

ריבוי לקוחות בעבודה עם קטינים – הילד, הוריו (לעתים האם והאב בנפרד), המערכת החינוכית

הגדרת "לקוח" בעבודה עם קטינים

- בבסיס ההחלטה על מטרות ההתערבות הפסיכולוגית בקטין, החוזה הטיפולי ותכנית ההתערבות קיימים תמיד **המצב של ריבוי לקוחות והשאלה "מיהו הלקוח הראשי"**.
- שאלה זו מורכבת עוד יותר **כשהמערכת החינוכית היא זו** שהפנתה את הילד או את הוריו לפסיכולוג, ולכן היא אחד מהלקוחות.
- **ראיית ההורים כלקוחות מרכזיים**, השותפות עם ההורים וההידברות איתם הן אבני יסוד במקצועיות של הפסיכולוג המטפל בקטינים.

הגדרות בקוד האתיקה 2017 – הסכמה מדעת

"הסכמה מדעת להתערבות פסיכולוגית" –

"ההסכמה מדעת ניתנת ע"י הלקוח לאחר שקיבל מידע מהפסיכולוג על מהות ההתערבות ואופן התנהלותה. ההסכמה מדעת היא תנאי הכרחי לקיומה של התערבות פסיכולוגית. אם קיומה של התערבות פסיכולוגית היא הכרחית לנוכח סכנת נזק חמור לרווחתו הנפשית של הלקוח, ולא הושגה הסכמה מדעת מהלקוח או ממייצגיו החוקיים, ישקול הפסיכולוג לפנות לוועדת האתיקה.... או לבית המשפט כדי שיורה לקיים את ההתערבות."

הסכמה מדעת בעבודה עם קטינים

- כל התערבות פסיכולוגית בקטין דורשת הסכמה מדעת של הוריו או אפוטרופסיו (מייצגיו החוקיים). מהי הסכמה מדעת של הורים?
 - **האם נדרשת קבלת הסכמה מדעת גם של הקטין עצמו?**
 - קבלת הסכמה מדעת משני ההורים נדרשת כשההורים גרושים, פרודים, או ידוע על סכסוך ביניהם. ההסכמה מדעת משניהם נדרשת לא רק כדי לעמוד בדרישות החוק, **אלא לשם שמירה על רמה מקצועית גבוהה.**
 - כיצד לנהוג במקרה בו אחד ההורים מתנגד? האם פסיקת בית משפט המחייבת את הטיפול מספיקה תמיד?
- קיימים מקרים בהם נכון מקצועית לא להתחיל כלל בהתערבות לנוכח התנגדות אחד ההורים, אף שבית המשפט נתן היתר לכך.**

הגדרות בקוד האתיקה 2017 – רשומה פסיכולוגית

"רשומה פסיכולוגית" –

תיעוד ההתערבויות הפסיכולוגיות המתייחסות ללקוח וכוללות את המידע עליו, המתועד בדרך של רישום או צילום, או בכל דרך אחרת.

ניהול רשומה פסיכולוגית בעבודה עם קטינים

- בעבודה עם קטינים קיים קונפליקט מובנה בין החובה לנהל רשומה ולמסור אותה להורים לבין ההגנה על פרטיות הקטין - הלקוח הראשי
- תיעוד מקצועי ברשומה הוא אחד מהכלים המאפשרים לגשר על קונפליקט זה, לקיים הידברות ושותפות עם ההורים ולשמור על גבולות הסודיות, כפי שהוגדרו בחוזה הטיפול.
- המורכבות עולה כשהפסיכולוג סבור שייגרם נזק או סיכון לקטין אם הרשומה תימסר להורים.

ניהול רשומה פסיכולוגית בעבודה עם קטינים

- במצבים בהם **המערכת החינוכית**, שהפנתה את הקטין לפסיכולוג, מבקשת לקבל את הרשומה (מידע על ההתערבות), וההורים מתנגדים לכך, המורכבות עולה עוד יותר, אף שקביעת החוק ברורה
- כשחלה על הפסיכולוג **חובת דיווח** או כשהוא נדרש **למסור את הרשומה לרשויות** (פקידי סעד, בית משפט) – קיימת דילמה כיצד לנהוג עם ההורים והילד כדי לגרום **נזק מינימלי לברית הטיפולית**.
- הרשומה של לקוח שהוא קטין שייכת להוריו. **למי שייכת הרשומה לאחר שהקטין הפך לבגיר?** כיצד נוהגים כשהוא / כשהוריו מבקשים העתק הרשומה?

העבודה על קוד האתיקה 2017

בנושא עבודה עם קטינים

- בתחילת התהליך – בחינת התייחסות הקוד הישן וקודים אחרים של פרופסיות אחרות לנושא העבודה עם קטינים
- החלטה ראשונית לייחד בקוד החדש פרק נפרד לנושא עבודת הפסיכולוג עם קטינים
- במהלך העבודה – החלטה להתייחס לעבודה עם קטינים בכל סעיף (התייחסות לעבודה עם קטינים נוגעת לכל נושא בקוד ולא ניתן להפריד)

שמירה על סודיות בעבודה עם קטינים – קוד האתיקה 2017

סעיף 4.2 בקוד – החזרה על כללי הסודיות:

- "בעבודה עם קטינים או חסרי ישע עלולות להיווצר דילמות בין זכות הקטין או חסר הישע המטופל לשמירת סודיות המידע, לבין זכות המייצגים החוקיים לקבלת מידע. על הפסיכולוג להיות ערני לדילמות אלו ולהתייחס אליהן כבר בשלב של ניסוח החזרה."
- "כשבמהלך ההתערבות עולה הדילמה, על הפסיכולוג להפעיל שיקול דעת מקצועי בחשיפת המידע בפני האפוסטרופסים, ולשתף במידת האפשר את הקטין או חסר הישע בדבר העברת המידע באופן התואם את גילו ויכולותיו הפסיכולוגיות."

הפרת סודיות מקצועית – קוד האתיקה 2017

סעיף 4.3 – תנאים להסרת החיסיון על מידע:

- "בהתערבות פסיכולוגית בקטינים ובחסרי ישע, כשעולה חשד שהמטופל הוא קורבן להזנחה או להתעללות נפשית, פיזית או מינית מצד האחראים לו, קיימת **חובת דיווח אשר גוברת על חובת הסודיות**. על הפסיכולוגים להעביר את המידע על הסיכון או החשד לסיכון לגורמים הקבועים על פי חוק: פקידי סעד או משטרה".
- "כאשר פסיכולוגים נדרשים למסור מידע ולהפר סודיות על פי חוק, עליהם ליידע, במידת האפשר, את הלקוח או את מייצגיו החוקיים על מהלך זה".

הבניית הקשר המקצועי והסכמה מדעת במצב של ריבוי לקוחות - קוד האתיקה 2017

סעיף 5.2 – ריבוי לקוחות:

- "התערבויות שיש בהן ריבוי לקוחות כוללות, בין השאר, טיפול זוגי, משפחתי, קבוצתי ואחר, או התערבות הנוגעת לגורמים נוספים מלבד הלקוחות, כמו התערבות בקטינים במערכות חינוכיות..."
- "בהתערבויות אלו על הפסיכולוגים להבהיר לפני תחילת ההתערבות את טיב זיקותיהם ללקוחות השונים. הבהרה זו תכלול את תכלית תפקידו ומחוייבותו של הפסיכולוג לכל אחד מהלקוחות. כמו כן, יובהרו גבולות הסודיות והחיסיון, וגבולות השימוש במידע שיעלה למול הלקוחות השונים."

עבודה במצב של ריבוי לקוחות – קוד האתיקה 2017

סעיף 5.2 – ריבוי לקוחות:

- "התערבויות בקטינים ובחסרי ישע כרוכות בהכרח בעבודה שבה יש ריבוי לקוחות: הילד או הנער, ההורים או האפוטרופסים, מערכות חינוכיות או מערכות טיפוליות אחרות, פקידי סעד ולעתים גם בתי משפט".
- "במערכת מורכבת על הפסיכולוג לקבל החלטות מקצועיות אוטונומיות, תוך הקפדה יתרה על כללי החוק והאתיקה המקצועית".

קבלת הסכמה מדעת בעבודה עם קטינים – קוד האתיקה 2017

סעיף 5.3 – קטינים וחסרי ישע:

- "פסיכולוגים העובדים עם לקוח קטין או חסר ישע שאינו כשיר לתת הסכמה, חייבים לקבל הסכמה מדעת ממייצגי הלקוח שהוסמכו לכך על פי חוק".
- "גם אם הסכמתו של קטין או של חסר ישע אינה נדרשת על פי החוק, הרי שעל הפסיכולוגים לעשות את המרב כדי לספק למטופל מידע כך שתתאפשר התערבות מקצועית מיטבית. המידע אמור להיות תואם את גילו ויכולותיו הפסיכולוגיות של הקטין או של חסר הישע, ומתוך שיקול דעת מקצועי ביחס לטובתו ולאפשרות לקבל את הסכמתו להתערבות הפסיכולוגית".

קבלת הסכמה מדעת משני ההורים – קוד האתיקה 2017

5.4 – קבלת הסכמה משני ההורים להתערבות מקצועית בילדם:

- "בטיפול בקטינים יש לקבל את הסכמת שני ההורים לקיומה של ההתערבות, מאחר שהם האפוטרופסים הטבעיים של הקטין. במקרה של הורים נשואים, אפשר, באישור מנהל המערכת או המדריך, לוותר על הסכמה מדעת של אחד מבני הזוג".
- "שינויים בתנאי ההתערבות מחייבים חידושה של ההסכמה מדעת משני ההורים".

קבלת הסכמה מדעת משני ההורים – קוד האתיקה 2017

- "אם אי אפשר ליצור קשר עם אחד ההורים כדי לקבל את הסכמתו להתערבות, או כשאחד ההורים מתנגד להתערבות, יש להפנות את ההורה שנתן את הסכמתו לבית המשפט, ישירות או באמצעות פקיד סעד לחוק נוער, וזאת כדי לקבל מבית המשפט היתר לקיום ההתערבות."
- "כאשר ההתערבות היא דחופה והכרחית, ורק הורה אחד נתן הסכמתו לה, חובה ליידע את ההורה האחר על דבר קיומה של ההתערבות."
- הסכמת בית המשפט – היא תנאי הכרחי אך לא תמיד מספיק!

הסדרים כספיים בעבודה עם קטינים – קוד האתיקה 2017

סעיף 5.5 – הסדרים כספיים בתוך הבניית הקשר המקצועי –
"במקרים שבהם הלקוח הוא קטין או חסר ישע, ומייצגיו החוקיים
אינם משלמים כמוסכם מראש בעבור השירותים, חשוב כי
הפסיכולוג יעשה ככל האפשר למזעור הנזק שייגרם עקב נקיטת
אמצעים שונים לגביית שכרו".

נאמנויות כפולות בעבודה עם קטינים – קוד האתיקה 2017

סעיף 6.2 – נאמנויות כפולות של הפסיכולוג –

- "פסיכולוגים, ובעיקר אלו העובדים במערכות חינוכיות וארגוניות אחרות, נתונים במצב של **נאמנות כפולה**. נאמנותם היא בו בזמן הן ללקוח הן למערכות הקשורות להתערבות המקצועית, דבר היוצר **מועדות למחוייבויות סותרות** העלולה להשפיע על שיקול הדעת המקצועי".
- "במצבים של נאמנות כפולה, יבהירו הפסיכולוגים לעצמם, ללקוחות, למייצגים החוקיים ולמערכות המעורבות, את **המחוייבויות הצפויות** ואת הדרכים להתמודדות עם **מצבי ניגוד** האינטרסים האפשריים".

נאמנויות כפולות בעבודה עם קטינים – קוד האתיקה 2017

סעיף 6.2 – נאמנויות כפולות של הפסיכולוג – המשך:

- "בהתערבויות פסיכולוגיות בקטינים ובחסרי ישע נדרשת ערנות מיוחדת לריבוי הנאמנויות. במקרים אלו יקפידו הפסיכולוגים להגדיר מראש את מחויבותיהם הצפויות, יתוו דרכים להתמודד עם ניגוד אינטרסים שעלול להיווצר, וזאת לפני כל הלקוחות המעורבים".

פסיכולוגיה משפטית בעבודה עם קטינים - קוד האתיקה 2017

סעיף 9.6 – חוות דעת פסיכולוגית לבית משפט הקשורה בקטינים:

- "בחוות דעת פסיכולוגיות הנוגעות לקטינים ולחסרי ישע, כאשר עולה מידע שעלול לשמש ככלי ניגוח בין צדדים מסוכסכים או להזיק בדרך אחרת, על פסיכולוגים לגלות ערנות ולהפעיל שיקול דעת בדבר חשיפתו."
- "בחוות דעת פסיכולוגיות לבית המשפט, שבהן מדווחים ממצאים על האפוטרופסים, יש לספק מידע ענייני ותמציתי שחיוני להבנת השיקולים של כותב חוות הדעת, תוך הימנעות מפירוט יתר שעלול לשמש כלי ניגוח בין הצדדים."

– התערבות באמצעים מרחוק בעבודה עם קטינים – קוד האתיקה 2017

סעיף 10.8 – התערבויות מרחוק בקטינים ובחסרי ישע:

- "התערבויות מרחוק בקטינים ובחסרי ישע מחייבות את הפסיכולוג בקיום כל כללי האתיקה והחוק החלים על התערבויות פנים אל פנים".
- "הדבר כולל גם את ההתקשרות עם מייצגיהם ואת קבלת הסכמתם, וכן את יצירת התנאים לדיווח לגורמים המוסמכים על מצבי סיכון של הקטין או של חסר הישע שיתגלו לפסיכולוג במהלך ההתערבות".

תודה על ההקשבה!